

Termele de la Pietroasele

La capătul a trei campanii de săpături, executate în sectorul terme, au fost dezvelite, aproape în întregime, patru din încăperile complexului termal și au fost reparate parțial zidurile exterioare de pe laturile de est, sud și vest.

Prezentăm în rapoartele anterioare descoperirea a două încăperi prevăzute cu *hypocaust*, dintre care una comunica direct cu *praefurnium*-ul.

Încăperea A (fig. 1), identificată încă din prima campanie, a fost surprinsă din nou în cercetările noastre, fără să reușim nici de această dată s-o dezvelim în întregime, din cauza construcțiilor actuale ce o suprapun.

Din cele descoperite pînă-n prezent se observă că pe latura de vest încăperea se prelungește cu o nișă de formă trapezoidală. Ea adăpostește o construcție specială, realizată pe sistemul suspensurilor ca și în încăperea propriu-zisă, cu deosebirea că aici pilele au fost realizate nu din cărămizi pătrate ($0,18 \times 0,18$ m) ci dreptunghiulare, mai mari, așezate două câte două pentru a da suspensurilor o rezistență sporită.

Această construcție susținea, credem, la nivelul superior bazinul cu apă caldă, încăperea A putînd fi identificată cu *caldarium*. Aceasta pentru că, fiind legată direct cu *praefurnium*, era încăperea cea mai puternic încălzită.

Reamintim de asemenea că zidurile acestei încăperi au o lățime de 1—1,20 m și se păstrează în parte foarte aproape de suprafața actuală a solului. Ele au putut fi urmărite pînă la o adîncime de 1,70—1,80 m nivelul la care se află baza pilelor de *hypocaust*.

Praefurnium (fig. 1), situat spre vest de încăperea A, a fost construit din ziduri late

de numai 0,50 m. Descoperirea, la un anumit nivel, a unui rînd de cărămizi, ne determină să presupunem că zidurile de piatră au susținut la partea superioară o construcție de cărămidă realizată poate sub formă de boltă.

Pe latura de sud al *praefurnium*-ului zidul este întrerupt pe o lungime de 2 m lăsînd liberă o trecere în această direcție.

Spre nord au fost descoperite alte două încăperi, fiecare cu o funcționalitate aparte.

Încăperea C (fig. 1) este formată din două elemente constructive diferite.

În jumătatea de sud a fost dezvelită pardoseala încăperii, păstrată *in situ*, la o adîncime de aproximativ 1 m față de nivelul actual al solului. Ea a fost realizată din cărămizi pavimentare aranjate unele pe lungime, altele pe lățime formînd șiruri drepte, paralele cu laturile de nord și sud. În colțul de sud-vest ordinea lor se schimbă, ele marcînd existența unui canal de scurgere a apei sub pavimentul încăperii.

Jumătate de nord a încăperii a fost acoperită cu o construcție de 2×4 m formată din 4 rînduri de pile, paralele cu laturile lungi, peste care a fost realizat un planșeu solid, păstrat parțial *in situ*. La construirea planșeului se remarcă utilizarea unor cărămizi de mari dimensiuni (*tegulae bipedales*) așezate în trei rînduri succesive, alternînd cu cîte un strat gros de mortar. Planșeul a fost bine ancorat pe laturile de est și vest, unde zidurile prezintă cîte un prag lat de 0,20 m.

Pe latura de sud, spre deosebire de celelalte trei laturi unde zidurile late de 0,70 m ni s-au păstrat la o înălțime ce depășește planșeul, a fost descoperită o bază de zid, cu o lățime de aproximativ 1 m. Deși dis-

trusă în cea mai mare parte de unele intervenții moderne, credem că pe ea se ridică un zid numai pînă la nivelul planșeului, zid ce nu depășea lățimea de 0,60—0,70 m. În rest, adosat zidului, a fost construit un soclu din cărămidă, așa cum demonstrează cele două cărămizi rămase *in situ*, al cărui rol nu a fost deocamdată precizat.

În zidul de pe latura de nord a aceleiași construcții au fost descoperite indicii ale existenței unui al doilea *praefurnium*.

Spre vest încăperea C comunica printr-o deschidere de 1,20 m cu încăperea vecină notată de noi cu *litera D* (fig. 1). Ea pare a fi încăperea centrală cu un rol deosebit în cadrul complexului termal. Are laturile de 6×6 m și nu a fost dotată cu *hypocaust*.

Surprinderea a numeroase bucăți de marmoră, precum și a unor fragmente de tencuială cu urme de frescă multicoloră ne indică faptul că ne aflăm în fața unei încăperi mai fastuoase.

Aproximativ la mijlocul încăperii (pe direcția est-vest) a fost reperat un canal de scurgere a apei, lat de 0,10 m și adînc de 0,20 m. Fundul și pereții au fost placați cu cărămidă iar la partea superioară a fost acoperit cu marmoră. Numeroase bucăți de marmoră au fost descoperite, în poziție secundară, pe fundul canalului, în timp ce altele se mai păstrau *in situ*, încastrate în pereții acestuia.

La nivelul pardoselii, aflată la o adîncime de 1 m față de suprafața actuală, au fost surprinse plăci mari de mortar, în care au fost încastrate, credem, dale de marmoră, așa cum rezultă din observațiile făcute în zona canalului ca și din faptul că multe din ele au fost descoperite în stare fragmentară în pămîntul de umplură.

Sub pardoseala încăperii, de-a lungul peretelui de est, a mai fost descoperită o conductă de apă, formată din tuburi de canalizare, prevăzute cu mufe la unul din capete, pentru a se realiza astfel o închidere perfectă. Ea a fost protejată apoi cu un rînd de olane de tipul coamelor și numai după aceea a fost acoperită de pardoseala încăperii.

Conducta întîlnea canalul în dreptul trecerii spre încăperea C, după care se continua sub pavimentul acesteia.

Lîngă peretele de vest, adosat zidului a fost dezvelit un soclu de cărămidă, probabil

o banchetă, lată de 0,40 m și înaltă de 0,35 m de la nivelul pardoselii. Partea superioară ca și părțile laterale au fost făcute cu un strat de mortar.

În stadiul actual al cercetării, credem că această încăpere a servit ca *apodyterium* sau *frigidarium*. Spre vest se profilează o încăpere de mici dimensiuni care ar fi putut adăposti bazinul cu apă rece.

În ceea ce privește materialul arheologic, recoltat în timpul săpăturilor, se remarcă un număr mare de cărămizi și tegulae de diferite tipuri și dimensiuni, precum și fragmente ceramice, descoperite însă într-o proporție mai mică.

Dintre piesele mai deosebite semnalăm prezența unor cărămizi șampilate ce poartă indicativul legiunii a XI-a Claudia.

După felul șampilei aplicate, ele pot fi împărțite în trei tipuri distincte: LEG XI C.P.F.; LEG XI CL. ANT; LEG XI CL.

Din cercetările de pînă acum, pe baza observațiilor stratigrafice, a tehnicii de construcție a zidurilor și a materialului ceramic, termele de la Pietroasele au fost datate în sec. al IV-lea.

Stratigrafic a fost observată o singură etapă de construcție și locuire fără a fi înregistrate faze de distrugeri sau refaceri.

Șampilele cu indicativul *Pia Fidelis* și *Antoniana* dateate în secolele II—III e.n., sînt singurele elemente care ne-ar indica o epocă mai timpurie.

Ceramica descoperită în therme este aceeași cu cea surprinsă în nivelul barăcilor militare din castru.

Menționăm printre altele prezența cîtorva vase de tradiție dacică, lucrate cu mîna, ce apar însă în variante întîlnite cu deosebire în secolul al IV-lea. Este vorba de anumite profile de vase borcan lucrate într-o tehnică superioară și de o cătuie fără toartă, cu pereți drepți, subțiri și impresiuni pe buză.

Se adaugă apoi ceramica tipic provincial romană prezentă aici sub forma a trei categorii; ceramica zgrumțuroasă din care au fost realizate anumite tipuri de oale, căni sau ulcioare cu torți, vase de provizii de tipul *Kraussengefässe*; ceramica fină arsă la roșu din care menționăm diverse amphore și ulcioare și ceramica smălțuită de culoare verde-oliv aparținînd probabil tot unor ulcioare.

Încetarea thermelor de la Pietroasele se leagă de momentul instalării în interiorul castrului a unei populații cu o cultură de tip Sîntana de Mureș-Cerneahov, identificată în ultimul nivel de locuire din interiorul acesteia.

Dezafectarea termelor la aceea dată este demonstrată de prezența în interiorul bordeielor de tip Sântana a unor materiale provenite din terme, cum sînt unele fragmente de marmoră, cărămizi și altele.

LES THERMES DE PIETROASELE

RÉSUMÉ

Dans ce rapport l'auteur présente les dernières résultats des fouilles effectuées dans le secteur des thermes de Pietroasele.

Sauf la découverte des nouvelles chambres, on remarque la céramique de tradition dace et provinciale romaine datable dans les IIIe—IVe siècles.

Parmi les briques et les tuiles trouvées en grande quantité on a découvert aussi quelques briques estampillées avec le nom de la Legio XI Claudia Antoniniana.

Les éléments fournis par les matériaux archéologiques mènent à dater le bâtiment dans les IIIe—IVe siècles de n.è., son fin étant lié de l'établissement des gothes dans la région.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Pietroasele. Plan des thermes.